

BATMAN'DA MEKÂNSAL VE TOPLUMSAL AYRIŞMANIN YANSIMASI OLARAK GÜVENLİKLİ SİTELER

***

GATED COMMUNITIES AS A REFLECTION OF SPATIAL AND SOCIAL SEPARATION IN BATMAN

Dr. Öğr. Üyesi Emrullah TÜRK

Batman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
dremullahturk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2464-2556

Öz

Türkiye'de güvenli site ortaya çıkışı ve yayılışında 1980 sonrasında benimsenen neo-liberal politikaların etkisi büyüktür. Başlangıçta İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde örneklerine rastlanan güvenli siteler, zamanla Anadolu'nun tüm kentlerinde farklı niteliklerde inşa edilmeye başlamıştır. Güvenli siteler açısından Batman kentleşme süreci özgün bir yere sahiptir; çünkü Batman'ın kentleşme süreci güvenli bir site etrafındaki yerleşimlere dayanmaktadır. 1955 yılında kurulan petrol rafinerisi ve rafineri işçilerinin barınması için yapılan konutlardan oluşan Site yerleşkesinin korunması için örülen duvarlar, güvenlik önlemleri ve sosyal donatılar, o dönemlerde Türkiye'nin ilk güvenli site örneklerinden birini oluşturmuştur. Bu aynı zamanda Batman kentleşme sürecini başlatmıştır. Batman'da bu yerleşke dışında güvenli site örneklerine aradan geçen yarım asır boyunca çok az rastlanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren inşaat firmalarının güvenlik ve ayrıcalıklı yaşam vaadi ile inşa ettiği sitelerde (yükselen duvarlar, güvenlik teknolojileri ve gözetleme mekanizmaları, özel güvenlik personelleri) yeni mekânsal örgütlenme biçimi, sakinlerine farklı yaşam olanakları sunmakta, eş zamanlı olarak yarattığı sınırlarla kentin diğer sakinlerinden de bu kesimi ayırmaktadır. Araştırma, Batman'da iki farklı güvenli sitede oturan 24 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelerden derlenen verilere dayanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, güvenli site seçiminde "güvenlik" kaygısı ve "ayrıcalıklı" bir yaşam isteği belirleyici olmaktadır. Ayrıca kentsel mekândaki yeni düzen, toplumsal sınıflar arasındaki fiziksel sınırlarla birlikte toplumsal sınırları da keskinleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Konut, Güvenli Siteler, Mekânsal Ayrışma, Toplumsal Ayrışma.

Abstract

The effect of neo-liberal policies adopted after 1980 is great in the emergence and spread of gated communities in Turkey. Security sites, which are available primarily in cities such as Istanbul, Ankara and Izmir, have started to be built in all cities of Anatolia with different qualities over time. In terms of safe sites, the urbanization process of Batman has an original place; because the urbanization process of Batman is based on settlements around a safe site. The walls, security measures and social equipment built to protect the Site campus, which consists of houses built for the housing of refinery workers and oil refineries established in 1955, were one of the first gated community examples in Turkey at the time. This has also started the urbanization process of Batman. There have been very few examples of gated community except for this campus in Batman over the past half a century. Since the early 2000s, the new form of spatial organizing on sites built by construction companies with the promise of security and privileged life (rising walls, security technologies and surveillance mechanisms, private security guard) offers different living opportunities to its residents, simultaneously, it separates this segment from other residents of the city. The research is based on data compiled from in-depth interviews with 24 people sitting on two different gated communities in Batman. According to the results of the research, "safety concern" and a "privileged" life wish are decisive in the selection of gated communities. In addition, the new order in urban space sharpens social boundaries along with physical boundaries between social classes.

Keywords: City, Housing, Security Sites, Spatial Decomposition, Social Decomposition.

1. GİRİŐ

Tarihsel süreçte birçok kent, askeri ve savunma amacıyla değişik büyüklükte surlarla örülmüştür. Kentlerin savunulması amacıyla alınan bu önlemlere benzer uygulamalar, kentlerde belirli bir sınıfa mensupların yaşadıkları konutlarda (köşk, saray, şato vb. yapılar) uygulanmaya başlamıştır. Bu durum, kentlerdeki mekânsal ayırımın ilk örneklerini oluşturmuştur.

Tarihte farklı örneklerine rastlanan mekânsal ayırımın örneklerinden bir diğeri ise bahçeli ev konseptidir. 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de ortaya çıkan bahçeli ev konsepti, 19. yüzyılda Kıta Avrupası’nın büyük kentlerine, ardından bütün dünyaya yayılarak, banliyölerin ve alt kentlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Banliyöler şeklinde kurulan bahçeli evler esasen ayrışmayı temsil eden bitişik nizam yapılaşma biçimini ve apartmanın diğer yüzünü temsil etmiştir. Bu çerçevede bahçeli ev konsepti, gündeme geldiği dönemlerden bu yana hep farklılaşmayı vurgulayarak farklı yaşam tarzının mekânsal karşılığı olarak işlev görmüştür (Bilgin, 2002: 90-93). 20. yüzyıldan günümüze kadar ki dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler, kentleşme hızı, küreselleşme ve gelir dağılımındaki adaletsizlik mekânsal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok alanda büyük değişime yol açmaktadır. Kentler yaşanan bu değişimlerin en görünür kılındığı mekânlardır. Bu süreçte kentsel büyüme ve göçlerin var ettiği nüfus artışı kentli profilin çeşitlenmesine neden olurken, farklı gelir grupların ihtiyaçlarına yönelik farklılaşan yerleşim türlerinin desteklenmesiyle beraber kentler melez bir yapıya bürünmektedir. Küresel çağ kentlerinde biraradalıktan kaynaklanan bu kültürel melezlenme zamanla kentsel dokuda parçalanma ve fiziksel ayrışmalar ortaya çıkarmaktadır (şan ve Akyiğit, 2014:130-131) Bu bakımdan güvenliklı siteler, kentsel dokudaki parçalanma ve fiziksel ayrışmanın en önemli göstergelerindendir.

Güvenlikli siteler, güvenlik amacıyla etrafı duvarlar ve parmaklıklarla veya bariyerlerle çevrelenmiş, güvenlik sistemleriyle korunan, kontrollü bir girişe sahip ve sosyal anlamda ayrışma yaratan, kamuya açık olmayan, yeni orta ve üst sınıfların yaşam kalitesini ve dışarıdakilerle arasındaki farkı açıkça ortaya çıkaran ve genellikle kent merkezinin dışında inşa edilen toplu yerleşim yerleri olarak tanımlanmaktadır (Blakely ve Snyder, 1997: 2-3). Güvenlikli siteler, belli bir ödeme gücüne sahip kesimin, kendilerini “dışarıda” bırakmaya çalıştıkları olası kötülüklerden (yankesicilik, hırsızlık, uyulurucu satıcılığı vb.) koruması, sosyal olarak tanımlı bir alanın oluşturulması ve mülk değerlerinin korunması amacı ile kurulurlar (Özgür, 2006: 84). Bu tip siteler, küreselleşme sürecinde yaşanan toplumsal kutuplaşmanın mekâna yansıyan yeni yerleşim biçimi olarak dikkat çekmektedir (Berköz, 2012: 173).

Güvenlikli sitelerin ortaya çıkışı, literatüre bakıldığında (yaygın olarak) üç temel faktörle ilişkilendirilmektedir. Bu faktörlerden ilki, kentlerde artan gelir eşitsizliği çerçevesinde gelişen sosyo-ekonomik tabakalaşma ve bu doğrultuda gelişen üst gelir grubunun prestijli, ayrıcalıklı konut talebidir. İkinci faktör, kentsel alandaki suç korkusu ve güvenlik arayışıdır. Üçüncü faktör ise kentsel problemlerden uzaklaşarak doğa içinde yaşama isteğidir. Ancak bu tip sitelerinin oluşumunu tetikleyen temel faktör, kapitalist sistemin bir parçası olarak işleyen neo-liberal politikalar (Altun, 2012: 41). Bu sebeple, literatürde güvenliklı sitelerin ortaya çıkışını neo-liberal dönüşümlerle açıklamak yaygın bir düşüncedir (Geniş, 2009: 121).

İlk olarak Kuzey Amerika’da görülmeye başlanan, var olan banliyö geleneğinin üzerine temellenen güvenliklı siteler, küreselleşmenin etkisiyle sermaye birikim süreçleri çerçevesinde kıta sınırlarını aşarak, Avrupa’ya ve üçüncü dünya ülkelerine sıçramıştır (Bal ve Altun, 2009: 3). Neo-liberal politikalar çerçevesinde yaşanan ekonomik değişim sürecinde güvenliklı siteler, zengin-fakir kutuplaşmasının artışıyla birlikte kaotik yaşamdan korunma ve toplumsal gücü yeniden hissedebilmek için benzerleriyle bir arada yaşama ihtiyacıyla gelişme göstermiştir (Töre & Som, 2009: 122). Küresel tüketim anlayışı bu tip mekânsal ayrışmalarla yeni kullanıcılarını korunaklı, kapalı, lüks ve korunaklı mekânlarda yaşayan, “bireyci” bir topluma dönüştürmüştür (Uysal ve Akyiğit, 2012: 562). Kapitale sahip zengin tabakaların kendini güvenliğe alma, zenginliğini gözden uzakta ve kendi sosyal sınıfı içinde yaşama, kendi sınıfından olmayanlar ile aynı kamusal mekânı paylaşmak istememesi gibi faktörler bu gelişimde belirleyici olmuştur. Robertson’ın (1999: 6) da belirttiği gibi bir tarafta yoksulluğun damgasını vurduğu yerleşim alanları ve bu temelde ünlenmiş semtler, diğer tarafta küresel tüketimin taşıyıcısı

konumunda olan bireylerin ikamet ettiği lüks ve gösterişli konutların, sitelerin yer aldığı semtler yaygınlaşmıştır.

Tarihsel süreçte konutun geçirdiği evrelere bakıldığında konutun anlamı ve işlevi değişmiştir. Önceleri sadece barınma ihtiyacına cevap vermek için inşa edilen konut, bir tüketim malı olması nedeniyle günümüzde yatırım aracı veya toplumsal hiyerarşide bir statü göstergesi olma gibi birçok anlamı da içermeye başlamıştır (Alkan, 2014: 6). İlk yerleşmelerin konut tipolojilerindeki çeşitliliği, iklim ve yeryüzü Őekilleri gibi doğal faktörler belirlemiştir. Günümüzde ise konut tipolojilerinde yeni orta ve üst sınıfların kendi toplumsal profiline uygun yeni hayat standartlarını oluşturma isteği belirleyici olmaktadır. Ayrıca güvenlik başta olmak üzere, konfor, rekreasyon alanları, bakımlı çevre, açık/kapalı otoparklar, dış mekân tasarımı gibi modern kentsel hayatta olması gereken olanaklar yeni üretilen mekânlarda öne çıkmaktadır.

Bu tarz sitelerin yaygınlaşmasında kentlerin heterojenliği ile insanlararası güven ilişkileri belirleyicidir. Güven, toplumsal alanda norm ve değerler çerçevesinde birlikteliklerle ortaya çıkmaktadır (Fukuyama, 2005: 26) Giddens'in (2004) ifade ettiği üzere modern öncesi ortamlarda temel güven, topluluk, akrabalık bağları ve arkadaşlıklardaki kişiselleşmiş güven ilişkileri içine yerleştir. Modern dönemde ise anonim bir güvenden bahsedilebilir. Anonimleşen güven, kentlerde güvensizliği beraberinde getirmektedir. Yani kentleşme hızına bağlı olarak karşı karşıya kalınabilecek riskler nedeniyle bireyler sürekli bir güvensizliğe mahkûm kalabilmekte ve kentliler için "güvenlikli kent" kavramı bir hayale dönüşebilmektedir (Keleş, 2014: 135). Bauman (2003: 25-26) ise yaşanan bu güvensizliğin modern kentlerde duvarlara dayalı yaşam stratejisi ya da bir başka ifade ile para verilerek satın alınan kurgusal yaşam stratejisini meşrulaştırdığını belirtmektedir.

Modern tekniklerin gündelik hayata dikkat çekici bir Şekilde yerleşmesi, çağımızın her açıdan karakteristiği olan gelişim eşitizliğini de etkilemektedir. Bu ilerlemeler sonuçlarıyla birlikte, somut toplumsal yaşamın içinde yeni yapı çatışmalarına yol açmaktadır (Lefebvre, 2010: 14-15). Bu mekânlar, çoğu zaman ya savunulması gereken özgürleştirilmiş kaleler ya da kentin mekânsal düzeni içinde ötekiliğin adacıkları olarak tasavvur edilir. Ne var ki mekânı, toplumu içine alan basit bir kap değil de toplumsal pratiklerin Őekillendirici bir unsuru olarak düşünmek önemlidir (Stavrides, 2010: 11). Mekân, üretici güçlere, işbölümüne dâhildir. Mülkiyetle, mübadele ile kurumlara, kültürle, bilgi ile ilişkilidir (Lefebvre, 2016: 24). Bu çerçevede Lefebvreci yaklaşım, toplumsal ve mekânsal ilişkiler arasındaki diyalektiğe vurgu yapmaktadır. Harvey (2003:81) ise mekân üzerindeki bölünme ve farklılaşmaların toplumsal eşitizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlikle eşit zamanlı olarak gerçekteleştiğini, sınıfsal kimliğin bir yansıması olan bu ayrışma biçiminin toplumsal eşitizliği derinleştirdiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımlar doğrultusunda, toplumsal ve mekânsal ilişkiler açısından birer eşitizlik göstergesi haline dönüşen güvenlikli sitelerin incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, güvenlikli sitelerin toplumsal ve mekânsal ilişkilere etkilerini sosyolojik perspektifle analiz etmektedir. Bu sebeple, çalışmada ilk olarak Türkiye'de güvenlikli sitelerin gelişimine değinilmekte, ardından güvenlikli sitelerin toplumsal ve mekânsal ilişkilere etkileri Batman özelinde değerlendirilmektedir. Batman kentleşme sürecinde güvenlikli site olgusunun derinlemesine analiz edilmemiş olması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

2. TÜRKİYE'DE GÜVENLİKLI SİTELERİN GELİŞİMİ

Türkiye'de güvenlikli sitelerle ilgili çalışmalar artmaktadır. Literatürde güvenlikli siteler, genel olarak yeni elitlerin kendilerini toplumdaki izole etme çabalarıyla ortaya çıkan ve sosyo-mekânsal ayrışmaya sebep olan bir olgu olarak kabul edilmektedir (Taş, 2016: 21). Türkiye'de güvenlikli sitelerin ortaya çıkışı ve yayılışı dünyadaki diğer metropol kentlerine benzer Şekilde, ülkenin kapitalist yeniden yapılanma sürecine eklenildiği 1980 yılı sonrasında, neo-liberal politikaların benimsenmesi, sermayenin kentlerde birikmesi ve kentsel mekânın bir rant aracı haline gelmesi, güvenlikli sitelerin temel itici gücünü oluşturmuştur (Altun, 2012: 41-42). Bu dönemde neo-liberal politikalar birer birer hayata geçirilmiş ve sermayedar daha önce hiç olmadığı kadar kente sızarak hâkimiyet alanını

artırmıştır. Ayrıca, kırsal alanlardan kentlere yönelen göçlerin devam etmesiyle kentler, yoksulluğun hızla arttığı mekânlar haline dönüşmeye başlamıştır. Kentlerde zengin-yoksul arasındaki eşitsiz dağılım daha da derinleşmiş, kutuplaşmanın derecesi de artmıştır (Kurtuluş, 2003). Bu dönüşümün etkisiyle İstanbul’da öne çıkan işadamları, medya temsilcileri, yönetici ve teknokrat sınıftan oluşan, yeni zengin bir kentsel elitin, özellikle Amerikan yaşantısını örnek olarak sınıf atlama çabası içine girmesi ve artan lüks arayışları, mekânsal karşılığını güvenliklı sitelerde bulmuştur (Bali, 2007). İstanbul’un ardından Ankara’da da zenginlerin ayrıcalıklı yaşam talepleri doğrultusunda güvenliklı siteler inşa edilmeye başlamıştır (Ayata, 2002). Böylece ilk örneklerine büyükşehirlerde rastlanan güvenliklı siteler, yeni orta ve üst sınıfın tüketim nesnesi ve sınıf simgesi haline almıştır.

Türkiye’de güvenliklı siteler, ister kentin merkezinde, isterse çevresinde yer alsınlar ya da uydukent konumunda olsunlar, birer çekim merkezi haline gelmişler, merkezi ve yerel yönetimlerin bu siteleri destekleyici uygulamaları aracılığıyla da kentsel gelişimi yönlendiren yerleşim alanları olarak belirmişlerdir (Sipahi, 2012: 116). Kent mekânları artık satın alma gücü olan yeni orta sınıfların asli aktörler haline geldiği, bunun karşısında düşük gelir grubunun dışlandığı alanlara dönüşmeye başlamıştır. Tüketim süreçlerinde yaşanan bu dönüşümlerin kent mekânları açısından önemli sonuçları vardır (Şengül, 2002: 40-41) Bunlardan belki de en önemlisi, artık kentlerde inşa edilen konutların birer kimlik ve yaşam biçimini simgeleyen bir araç haline dönüşmesidir. Satın alınan konutun önemi artık kullanım değerinden ziyade bir yaşam biçiminin tanımlayıcı ögesi olmasıyla ölçülmektedir.

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren uygulanan neo-liberal politikalarla devlet, büyük oranda konut üretiminden çekilerek, yasal düzenlemeler yoluyla konut piyasasının önünü açmış ve barınma amacının dışında yatırım amacına yönelik olarak güvenliklı site üretimlerini desteklemiştir (Polat ve Kartal, 2018: 64). Aktay’ ın (2018: 129) belirttiği gibi, bu süreçte güvenlik kaygısını üretip tedavüle sokan ve bunu kentsel mekân üretiminin pazarlanmasında bir stratejiye dönüştüren çevreler de artmıştır. Bu çevrelerde kentli kalabalıklarda giderek artan kaygı ve korkuları güvenlik tercihinine yönelten reklam stratejileriyle, üretilen güvenliklı sitelerin pazarlanması üzerinden dönen ciddi bir rant piyasası oluşmaktadır.

Kentleri keskin sınırlarla fiziksel olarak parçalayan ve son teknoloji güvenlik aygıtlarıyla donatılan bu mekânlar, başta sermayenin en yoğun olduğu ve akışkan bir biçimde hareket ettiği metropollerde, ardından diğer kentlerde görülmektedir. Kentler bir yandan gecekondulaşmayı deneyimlerken diğer yanda kent içi veya çeperinde lüks yaşam alanlarının hızla yükseldiği, madalyonun iki farklı yüzüyle karşı karşıya kalmaktadır.

1990’lardan itibaren neo-liberalizmin kentinde yalnızca görkemli gökdelenler, lüks rezidanslar, plazalar bulunmamakta; bununla birlikte kentin diğer yüzünde ayrışma, kutuplaşma, yoksulluk, yoksunluk ve sefalet tüm çıplaklığıyla görünür hale gelmektedir (Sipahi, 2012: 113-114). 2000’li yılların başından bu yana ülke genelindeki tüm kentlere yayılan, üst sınıf kadar orta sınıf için de çeşitli niteliklere sahip güvenliklı siteler inşa edilmektedir. Artık güvenliklı siteler, barınma ve güvenlik işlevinden ziyade, sosyal statü ve yatırım işlevinden dolayı talep edilmekte (Polat ve Kartal, 2018: 64) yerel ve uluslararası inşaat firmalarının büyük yatırım projeleri, kentlerin genel görünümünde önemli ölçüde farklılıklar doğurmaktadır. Gecekondular ve lüks yerleşim alanları birbirinden keskin sınırlarla ayrılan ikili bir yapı oluşurmaktadır; üst sınıflar çoğunlukla kent çeperinde inşa edilen lüks yerleşim alanlarına taşınmaktadır (İli, 2013: 251-252). Artık konut yerleşkede bulunan spor salonu, çocuk parkı alışveriş merkezi gibi özellikler dikkate alınarak satın alınmakta, konut iç mekân organizasyonu ve kullanılabilirliği ikinci planda kalmaktadır (Mutdoğan, 2014: 16). Günümüzde Türkiye’de güvenliklı sitelerin hedef kitesinin hızla genişlemesi ve konut kredisi piyasasındaki büyüme oranları dikkate alındığında ülkedeki orta sınıflar, küresel ekonomi için iyi bir kaynak gibi görülmektedir (Aydın, 2012: 107). Bu sebeple lüks konut inşa eden uluslararası firmalar, Türkiye’de özellikle büyükşehirleri yeni bir kaynak ve yatırım alanı olarak seçmektedir.

Türkiye’de son yıllarda güvenli sitelelerin bu çılgın yayılışını besleyen bir diğer unsur, kent merkezini şeytansılaştıran; onu tehlikeli, yaşanılmaz ve düzeltilemez bir yer olarak temsil eden kuvvetli kent-karşıtı söylem olmuştur. Ülke genelinde sayısı hızla artan güvenli sitelelerin reklam broşürlerinde, kent merkezindeki gürültüden, trafikten, deprem riski gibi mal ve can güvenliğine yönelik tehditlerden bahseden aynı söylem gözlenmektedir. Kesinlikle uzak durulması gereken bir yer olarak tasvir edilen kent merkezindeki tehlikelerin karikatürleştirilerek sunulduğu örneklerde kötücül bir kargaşa yumağı haline gelen merkeze karşı çeperdeki yeni “mutluluk, huzur ve düzen adacıkları” önerilmektedir (Danış ve Perouse, 2005: 100). Bu siteler, birer “steril” hayat örneği olarak “güvenlik önlemleriyle donatılan” ve istenmeyen kişilerin içeriye “sızmasını önleme amacıyla perdelenen” mekânlar olarak zenginleşme, sınıfsal ayrışma, mekânsal ayrışma ile kaçınılmaz olarak toplumdaki izole olmaktadır (Alver, 2010: 12-13). İşte bu ayrışma biçimi literatürde sıkça tartışılan konulardan biridir.

Ulusal literatürdeki ilk çalışmalarda (Öncü, 1997; Bali, 2007; Ayata, 2005 ve Kurtuluş, 2005a; 2005b) güvenli siteleler olgusunun, zengin veya elitlerin sosyo-mekânsal ayrışması, neo-liberal politikalar ve küresel tüketim kültürüne uyum bağlamında ele alındığı görölmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmına kısaca değinilecek olursa; ilk çalışmalardan birini kaleme alan Öncü’ye (1997) göre güvenli siteleler, küresel tüketim kültürünün ideal ev miti olması sebebiyle yeni orta sınıfların Batılı tüketim kültürüne eklenme arzusu ve kimlik mücadelesi açısından kent merkezlerinden kaçışı ifade etmektedir. Kurtuluş (2005a: 81) ise güvenli sitelelerin neo-liberal politikalar bağlamında sosyo-mekânsal ayrışmaya neden olan bir olgu olduğunu, bu süreci farklı sınıfların konumları, elitlerin ayrışması ve sermaye birikim süreçleri üzerinden anlamak gerektiğine işaret etmektedir. Yine Kurtuluş (2005b: 161-186) ve Bali’nin (2007: 110-124) alışmalarında, bu sitelerde konut tercih edilirken sadece bir yaşam çevresi satın almadan öteye, seçkinliği simgeleyen bir yaşam biçiminin de satın alındığı ifade edilmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda da Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra yaygınlaşan güvenli sitelelerin fiziksel sınırları ve sakinlerinin bulunduğu evre ile sosyal bir ilişkiye girmemelerinden hareketle üst, orta ve alt sınıflar arasındaki sosyo-mekânsal ayrışmanın pekiştiği vurgulanmaktadır (Danış, 2001; Danış ve Perouse, 2005; Özgür, 2006; Geniş, 2009; Alver, 2010). Tüm bu çalışmaların daha çok büyükşehirlerdeki güvenli sitelelere odaklanıldığı görölmektedir. Bundan dolayı Türkiye’nin daha küçük şehirlerinde de bu tür çalışmaların yapılması ilgili literatürü zenginleştirecektir. Batman’da yürütölen bu çalışma da böylesi bir çabanın ürünüdür.

3. BATMAN’DA GÜVENLİKLİ SİTELERE KISA BİR BAKIş

Batman kentleşme sürecinin başlangıcı, TPAO (Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı) sitesi ve etrafında inşa edilen konutlara yerleşen öncü nüfusa dayanmaktadır. Bu bilgiden hareketle, Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlayan güvenli site gerçeği esasında Batman kentleşme sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır. Türkiye’nin ilk modern ham petrol işleme rafinerisinin devlet imkânlarıyla 1955 yılında kurulmasının ardından, çalışanların bir kısmının barınması için yapılan konut alanı ile üretim tesisleri duvar ve tellerle çevrilmiştir. Sınır çizmek veya belirlemek, o mekânın tanımlanmasını nihai olarak ayrımını sağladığı için bu yerleşke de güvenlik noktaları, kuleleri ve güvenlik personelleri ve diğer tüm imkânlarıyla, zamanla kent merkezinde geleneksel-modern mekân arasında net bir ayrışmayı var etmiştir. Bununla birlikte Site (eğitim ve sağlık imkânları, açık/kapalı havuz, spor kompleksi, sinema, alışveriş merkezi gibi sosyal donatılar) olarak adlandırılan yerleşke tüm donanımlarıyla, Türkiye’de o dönemin ilk modern güvenli site örneklerinden birini oluşturmuştur.

Petrol rafinerisinin yarattığı ekonomik dinamizm ve 1985-2000 yılları arasında ülke içinde gerçekleşen “zorunlu göç”, Batman’ın kentleşme hızını arttırmıştır. Bu gelişmelerle birlikte Batman’ın içerisinde kalan Site Mahallesi, günümüzde çevresini kuşatan gecekondular alanlarından keskin sınırlarla ayrılan, oldukça korunaklı ve birçok imkânla birlikte çevreden yalıtılmış bir göröntü oluşturmaktadır. Ayrıca Site Mahallesi kentsel topoğrafya açısından değerlendirildiğinde, kent içinde kent imgelemi var etmektedir. Geçmişten bu yana Site Mahallesi, çekirdeğini oluşturduğu kentten belli bir “sınır” ile

ayrılan, kentte yaşanan olaylar ve sıkıntılardan azade bir biçimde fiziksel sınırlarıyla sosyo-kültürel ayrışmayı keskinleştiren yerleşim alanıdır.

Batman’da Site yerleşkesi ardından, 1970-1990 yılları arasında yeni orta ve üst sınıflar, daha iyi yaşam koşulları için bahçeli ev konseptinde evler inşa etmeye başlamıştır. Aynı dönemde Kültür ve Belde Mahallelerindeki yapı kooperatifleri, kentin çehresini değiştirmeye başlamış ve güvenli site tipi konutların öncüleri olmuşlardır. 2000’li yıllardan itibaren imara açılan yeni yerleşim alanlarında inşa edilen konutların satış değerlerinin spekülatif artış oranlarına sahip olması ve bu yerlerdeki konutların bir yatırım aracı olarak değerlendirilmesi bu bölgeye ilgiyi arttırmıştır. Özellikle Gültepe ve Tilmer Mahallelerindeki güvenli siteler bunun en bariz örneklerini oluşturmaktadır. Ayrıca, kentsel dönüşüm ile GAP Mahallesi’nde göçer evleri, belediye konutları ve Belde Mahallesi’nde yıkılan belediye konutları yerine son 5 yılda güvenli sitelerin inşa edildiği gözlemlenmektedir. Bu yönüyle bir yandan imara açılan alanlar, bir yandan da uzun yıllardır var olan mahallelerdeki kentsel dönüşüm sayesinde Batman kent merkezinde mekânsal ayrışma simgelerinin (güvenli siteler) sayısı özellikle 2010 sonrası hızla artmaktadır. Bu mahalleler havaalanı, alışveriş merkezleri, rekreasyon alanları, sağlık ve eğitim kurumlarına yakınlıktan dolayı kentin güney yakasındaki mahallelere göre daha cazip yerleşim alanları olarak görülmektedir. GAP Mahallesi, uzun yıllar önce kent içine yerleşen ve hayvancılık ile geçimini sağlayan göçerlerin yoğun olarak bulunduğu bir mahalle iken günümüzde kentsel dönüşümün etkisiyle güvenli site örnekleri yükselmektedir. Belde Mahallesi de Batman Belediyesi tarafından uzun yıllar önce yapılmış konutların kentsel dönüşümle yıkılarak yerine 15-20 kat yükseklikte güvenli sitelerin yapıldığı bir alana dönüşmektedir. Kentin gelişim aksının kuzey yönünde olması, güvenli sitelerin ağırlıklı olarak bu yöndeki mahallelerde yapılmasını sağlamaktadır. Bu mahalleler “güvenlik” ve “prestijli yaşam” alternatifleri sunma bakımından konut üreticilerinin odaklandığı yerleşim yerleridir. Gültepe ve Tilmer (köy kısmı hariç) Mahalleleri yeni yerleşim alanları olduğundan geekondulaşmanın olmadığı yerlerdir. Bu mahalleler, yeni imar alanı ve güvenli site sayısının hızla arttığı yerleşim yerleri olmaları sebebiyle çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Kentte 2010 yılı sonrasında inşaat firmalarının hedef kitle olarak daha çok yeni orta ve üst sınıfa hitap eden projeler geekleştirdiği görülmektedir. Son yıllarda Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü’nden kaynaklanan yeni imar alanlarına ilişkin sıkıntılar, inşaat sektöründe daralmaya yol açmakla birlikte, kentsel dönüşümün başladığı mahallelerde güvenli site projeleri halen devam etmektedir. Geçmiş yıllarda konut üretiminde kooperatif usulü yaygın iken günümüzde yeni imar alanlarında daha çok TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) ve orta ölçekli inşaat firmaları aracılığıyla konutlar üretilmektedir.

4. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Batman kent merkezinde geçekleştirilen bu çalışma, güvenli sitelerin mekânsal ve toplumsal ayrışmayla ilişkisinin derinlemesine analiz edilmesine olanak sağladığından dolayı nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Çalışmada, tarihsel ve kavramsal arka planı yansıtacak bir literatür taraması, ardından 2 farklı güvenli sitede oturan bireylerle yapılan görüşmelerin yorumlanmasıyla sonuca ulaşılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda örneklem alanı olarak, Batman kent merkezinde yeni orta ve üst sınıflar için üretilen güvenli siteler seçilmiştir. Bu siteler, kentin yeni imar alanları Tilmer ve Gültepe Mahallelerinden seçilmiştir. Çalışma alanı iki güvenli siteden oluşmaktadır. Her iki sitede, haneyi temsil edebilecek 24 kişiyle görüşme geçekleştirilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde yaş ve cinsiyet kriterine özen gösterilmiştir. Neticede 18 yaş ve üzerinde, hem kadın hem de erkek katılımcıların eşit sayıda temsil edildiği derinlemesine görüşmeler geçekleştirilmiştir.

Derinlemesine görüşme, bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması ve ek sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 71). Bu sebeple görüşmeler, güvenli site sakinlerinin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, güvenli siteyi tercih etme sebepleri, önceki oturdukları konut ile şuanki konut arasındaki farklar, mevcut konuta dair memnuniyet ve eleştiriler ile komşu ve mahalleliyle olan ilişki ağlarını ortaya çıkarmaya çalışan soru formuna dayanmaktadır.

Güvenlikli siteler, dışarıdan bir ‘yabancı’nın içeriye girmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple görüşme kişilerine, anahtar kişiler olarak değerlendirilen site sakinleri aracılığıyla, kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. Bu sayede araştırmada karşılaşılabilecek güçlükler minimum düzeylere inmiştir. Her bir görüşme ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Araştırma, 2018 yılında Eylül-Ekim aylarında sorunsuz bir Şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonrası sahada elde edilen veriler kodlanarak ana temalara ulaşılmıştır. Kodlama ve temaların belirlenmesi ardından elde edilen bulgular betimsel olarak analiz edilmiştir.

Son olarak, bu araştırma Batman kent merkezinde güvenlikli sitede oturan ve hanesini temsil edebilecek bireylerle sınırlı tutulmuştur. Veriler analiz edilirken etik sorunlara yol amamak için katılımcıların kimliği açıklanmamıştır. Bunun yerine her bir katılımcı için ilk olarak katılımcı ismi (K1, K2, K3, K4,K5.....K24 Şeklinde sıralanan her bir katılımcının kodu) ardından cinsiyet (E - K) kodlanmış, son olarak yaşı belirtilerek (rneğin; K17, E, 39) anlatılara yer verilmiştir. Aynı Şekilde, etik sorunlara yol amamak için güvenlikli sitelerin isimleri de araştırmada kullanılmamıştır. Sadece güvenlikli sitenin yer aldığı mahalle isimleri çalışmada yer almıştır.

5. ARAŐTIRMANIN BULGULARI

5.1. Araştırma Sahası ve Katılımcıların zellikleri

Bu alışma, Batman’da 2000’li yıllardan itibaren gelişen Gültepe ve Tılmer Mahallelerinde bulunan 2 güvenlikli sitede gerçekleştirilmiştir. Her iki site de farklı donanımlara sahiptir. İlk olarak Gültepe Mahallesiindeki güvenlikli sitenin genel zellikleri Şu Şekilde sıralanabilir: 3 blok ve 70 daireden oluşan, çoğunlukla mülk sahiplerinin oturduğu, üyelik usulü ile bir inşaat firması tarafından 2016 yılında tamamlanan bir sitedir. Duvar ve tel örgü ile kapatılmıştır. Kamera sistemi bulunmaktadır. Sitede güvenlik ve temizlik amaçlı 4 personel çalıştırılmaktadır. Oyun parkı ve 60 aralık açık otoparka sahiptir. Ayrıca sitenin bağımsız yönetimi mevcuttur.

Tılmer Mahallesiinde bulunan sitenin genel özellikleri ise Şu Şekilde sıralanabilir: 4 blok ve 180 daireden oluşan, çoğunlukla mülk sahiplerinin oturduğu, üyelik usulü ile bir inşaat firması tarafından 2015 yılında tamamlanan bir sitedir. Duvar ve tel örgü ile kapatılmıştır. Kamera sistemi bulunmaktadır. Sitede toplamda 2 güvenlik görevlisi, 2 temizlik görevlisi ve 1 bahvan bulunmaktadır. Sosyal donatı olarak ocuk oyun parkı, spor aletlerinin bulunduğu alanlar, halı saha, basketbol sahası, erkek, kadın ve ocuk havuzları, özel kafeterya, ayrıca site içerisinde 10’ar adet kamelya ve bank bulunmaktadır. Site evresi henüz imara açık olmadığından özel araçlar site dışındaki bu alana park edilmektedir. Ayrıca sitenin bağımsız yönetimi mevcuttur.

Katılımcılarla alakalı ilk olarak eğitim durumlarına bakıldığında, büyük çoğunluğunun (15 kişi) lisans mezunu olduğu grlmektedir. Bunun yanı sıra 3 katılımcı lise, 2 katılımcı nlisans, 2 katılımcı yükseklisans ve 2 katılımcı da doktora mezunu olduğunu beyan etmiştir. Katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında, çoğunun kamu personeli (ğretmen, hemşire, niversite çalışanı, doktor gibi), mühendis, avukat vb. farklı meslek grubuna dhil oldukları grlmektedir. Bunun yanında katılımcılardan biri işçi, bir diğeri ise esnaftır. Bir katılımcı ise ev hanımı olduğunu paylaşmıştır. Katılımcılar, genel olarak çalışan ve orta-st gelir grubundaki bireylerden oluşmaktadır.

5.2. Güvenlikli Site Tercihinde Etkili Olan Faktörler

Güvenlikli sitelerin pazarlanma ve tercih edilmesinde *güvenlik* söylemi merkezdedir. Kentlerde korku söyleminin hızla yayılması karşısında güvenlik önlemleri daha da önemli hale gelmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların gündelik hayatta site dışındaki “*yabancı*” insanlara karşı duyduğu kaygılar,

“*güvensiz ortam*” karşısında duvar ve kameralarla karşılanan “*güvenlik ihtiyaı*” bu sitelerin tercih edilmesinde belirleyici olmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda güvenlikli sitelerin tercih edilmesinde birinci faktörün “*yabancı*” imgesi olduğu grlmektedir.

“Kendi özel alanımda, üçüncü şahısların gözetlemesi ve müdahalesi olmasını istemediğimden dolayı burayı tercih ettim. Bunun yanında canımdan bir parça olan evlatlarımdan daha fazla güvende olmasını istiyorum” (K17, E, 39).

“Evde olmadığımız zaman evin yabancıların oluşturabileceği dış tehlikelerden korunması ve çocukların site bahçesinde güvenli şekilde oynamasının yanı sıra diğer güvenlik sistemlerinin kurulu bulunması nedeniyle güvenli evi tercih etmekteyim” (K20, E, 41).

Bu anlatılar site hayatının, yabancı insanlara karşı yaşanan *belirsizlikler* ve *korkutuculuklar* adına bir sınırlama ve istikrar aracı olarak görüldüğünü göstermektedir. Nitekim site için “*sınırlar*”, sakinler adına “*yabancılarla dolu şehrin*” sokulamazlığını garanti eden bir araç olmaktadır (Şahin, 2019: 751-752). Kentin “*korkutuculuğu*” karşısında oluşturulan bu “*refah adacıkları*” katılımcılar tarafından huzur, güven, konfor mekânları olarak nitelendirilmektedir.

Mekânın somut alanı olan hâne veya ev imgelemi, salt barınmaya işaret eden bir “yer/yurt” değildir. İnsanın dünyadaki uzantılarından pratiklerinden hatta organlarından birisidir. Ev, varlığımızı tehdit eden güvende olma durumunu sağlayan en somut alandır (Bağlı, 2012: 33). Buna göre, yapılan görüşmelerde evin bir barınma alanı olmasının yanında gündelik hayatın en mahrem alanı (K4, K, 30; K8, E, 42; K2, K, 38 ve K19, E, 41) olduğu paylaşılmakta, bu alanın dış tehditlere karşı güvenli olması önemsenmektedir.

“Ev barınma, dinlenme, kişisel ihtiyaçların giderilmesi gibi unsurları içeren sosyal bir olgudur. Ev denilince aklıma mutluluk gelir. İnsanın kendisini rahat ve serbest hissettiği yer olmasından dolayı evin güvenlik önlemlerinin olması oldukça önemlidir” (K21, E, 30).

“Bir baba ve eş kimliğimden dolayı evde yaşayan eşim ve çocuğum için duyduğum endişe en önemli nedendir. Özel yaşamın mahremiyeti ise önemsedğim bir başka nedendir. Bu nedenle daha güvenli olmasını tercih ederim” (K14, E, 33).

“Günün neredeyse tamamını evde geçiriyoruz. En önemlisi de gece uyurken kendimi güvende hissetmem gerekir” (K6, K, 28)

“İnsanoğlu en çok uyku esnasında güven içinde olmaya ihtiyaç duyar” (K12, K, 25) gibi sözlerle, güvenli sitelerin tercih edilme sebepleri belirtilmiştir. Dolayısıyla konut alanının her türlü (yüksek duvarlar, teller, kameralar ve güvenlik görevlileri gibi) güvenlik önlemi ile kuşatılmış olması vazgeçilmez unsurlar arasında sayılmaktadır.

Güvenli sitede oturma gerekçelerinden bir diğeri ise *fiziki çevre* faktörüdür. Güvenli sitelerin kentin gürültüsünden uzak olduğu iddiası katılımcıların önemsedği bir başka faktördür. Batman’da güvenli konutların sunum stratejileri genellikle güvenlik, ayrıcalıklı yaşam ve kentten uzaklık üzerine şekillenmektedir. Konutun üretildiği bölgenin gelecek açısından iyi bir yatırım alanı olarak değerlendirilmesi de bu sunum biçiminin bir sonucudur. Ancak bu mahallelerdeki hızlı yapılaşmanın kentin gürültüsünden uzaklık iddiasını zayıflatacağı öngörülebilir. Bunun yanında “*sosyal saygınlık*” ya da “*elit yaşam*” söylemleri, katılımcıların yaşam alanı olarak güvenli site tercihlerinde belirleyici olmaktadır. Yani güvenli site tercihlerinde fiziksel faktörlerin yanında katılımcıların kendilerini ayrıcalıklı hissetmesi de önemli bir faktördür. Bu gerçeklik, mekânsal ayrışmayla karşımıza çıkan toplumsal ayrışmanın bir başka göstergesi olabilir.

Halen güvenli bir sitede oturmalarında kim(ler)in ya da nelerin etkili olduğu sorusuna ise katılımcıların büyük bir bölümü *arkadaş tavsiyesi* şeklinde yanıt vermiştir. Her iki sitenin üyelik usulü ile yapılması ve üyelerin konut tercihleri yaparken yakın arkadaşlarını da haberdar etmesi, Batman’daki güvenli sitelerde oturanların profilinde belirleyici olmaktadır. Bunun yanında bir kısım katılımcılar ise önceki yerleşim yerinin olumsuz koşulları, eşinin talebi, reklam/tanıtların etkisi, sosyal donatılar vb. sebeplerden dolayı güvenli sitede ikamet etmeye başlamıştır.

5.3. Güvenlikli Sitelerin İçinde ve Dışında İna Edilen İlişkiler

Komşuluk, yapı ve işleyişinden dolayı her toplumda farklı dil ve eylem pratiklerine dayansa da genel olarak gündelik hayatın en önemli müesseselerindedir. Modern toplum anlayışından önce komşuluk, aile ilişkilerinden sonra en fazla değer biçilen ilişkilerden sayılmıştır. Dil kalıplarında veya dini kaynaklarda komşuluğa büyük önem veren oldukça fazla ifade bulunmaktadır. Ancak modernleşme, kentleşme ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle birçok alanda olduğu gibi komşuluk ilişkilerinde de değişim yaşanmaktadır. Bu kısımda güvenlikli sitelerde nasıl bir yaşam tarzının ve sosyal ilişki ağının ortaya çıktığına dair problem cümlesi üzerinden güvenlikli sitelerdeki komşuluk ilişkileri incelenmektedir. Ekonomik ve sosyal açıdan yaşanan değişimde komşuluk ilişkileri de belirli ölçülerde etkilenmekte, nitelik değiştirmekte ancak tamamıyla ortadan kalkmamaktadır. Buna göre, her iki sitede oturan katılımcılardan bir kısmı, komşuluk ilişkilerini genel olarak aynı kat veya aynı blokta oturanlarla devam ettirdiğini paylaşmaktadır.

“Daha çok kendi bloğumuzdaki belirli kişilere belirli zamanlarda gidip geliriz” (K12, K, 25).

“Geniş bir site olduğu için sadece kendi bloğumdaki komşuları tanırım. Komşuluk dönem itibariyle olması gerektiği gibi resmi bir şekilde devam etmektedir” (K14, E, 33).

“Sitede komşuluk ilişkileri yok denecek kadar az. Benim için sadece kapı komşumdan ibaret” (K23, E, 43)

Bu anlatılar, güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkilerinin oldukça sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Buna rağmen, sitelerin üyelik usulü ile inşa edilmesi ve üyelerin belirli bir bölümünün tanışıklığı ise bazı site sakinleri arasında komşuluk ilişkilerini kolaylaştırmaktadır. Haliyle, sonrasında gelenlerin ilişkilerini de zorlaştırmaktadır.

“Komşularımız iş arkadaşlarımız olduğundan çoğunu tanır ve görüşürüz” (K3, K, 32)

“Komşularımın bir kısmını daha önceden tanıyordum. Az bir kısmını da sonradan tanıdım. Üyelik yapıldığından tanışmamız çoğunlukla önceye dayanıyordu” (K17, E, 39)

Bazı katılımcılar ise tanımadıkları halde aynı sitede oturmanın verdiği aşinalık sebebiyle kimi zamanlar tesadüfi karşılaşmalardaki selam alıp verme dışında (K6, K, 28; K10, K, 33; K11, K, 36; K16, E, 36) ciddi bir komşuluk ilişkilerinin olmadığını ifade ederek, site yaşamında kurulacak ilişkilerin belirli bir düzeyle (ikincil ilişkiler) sınırlandırılmasının doğru olduğu fikrini paylaşmışlardır. Burada kentli üst sınıfın özel hayat talebi, bireysellik ve sekülerleşme düzeylerinin bu tip bir tercihi doğal olarak belirlediği düşünülebilir.

Komşuluk ilişkileri hem bireysel tercihler hem de istem dışı gelişebilmektedir. Buna göre, güvenlikli site sakinlerinden bir kısmı ise komşuluk ilişkilerinin sitede geçirilen süre ve sosyal donatıların kullanımıyla alakalı olduğunu paylaşmaktadır.

“ Bu sitede kaldığımız süre zarfında tanıdıklarımız artıyor. Bütün bloklardan tanıdıklarımız oluyor” (K8, E, 42).

“Ufak bir çocuğum olduğu için site içerisindeki parka ıkıyoruz. Orada zaman geçirirken arada konuştuğumuz ve arkadaşlık yaptığımız komşularımız var” (K1, K, 34)

“Oturduğumuz sitenin kafesi var. Yaz akşamları komşularımızla orada toplanır çay, kahve içer çekirdek itleriz, çocuklar parkta oynar. Bu şekilde bazı kişilerle komşuluk ilişkilerimiz gelişir” (K3, K, 32)

Konutun bir barınma yeri olmasının yanında sosyalleşme aracı olarak kullanıldığında komşuluk bağlarının gelişeceğine inanılmaktadır. Bireyciliğin kısıcılığı ve aşırılığında, kayıtsızlık ve kopmuşluk arenasında komşuluk, diğer toplumsal bağlar gibi her zaman var olmalıdır. Bu bağların kopması veya can çekişmesi, doğrudan insan ve toplum bağlarını zedeler (Alver, 2012a: 347). Günümüzde kentli yeni orta ve üst sınıfların yerleştiği konut alanlarında özel hayat talebi, bireysellik ve sekülerleşme gibi birçok faktörün etkisiyle komşuluk anlayışında ciddi bir değişimin olduğu görülmektedir. Bu sebeple sosyo-

kültürel hayatımızda aile ve akrabalık bağları kadar önem atfedilen komşuluk ilişkilerine özen göstermek toplumsal bağları güçlendirebilir.

Bu kısımda irdelenen bir başka husus, güvenli site sakinlerinin kentin temel birimlerinden olan mahalleye bakış açısidir. Kentin gerek mekânsal gerekse toplumsal yapılanmasında mahalle vazgeçilmezdir. İki temel kurucu ilkesi olan insan ve mekândan oluşan bu yaşam alanı, ev, sokak, cami, okul gibi fiziki birimleri yanında toplumsal ve kültürel bir birimdir. Mahalle, aynı zamanda bir metafordur. Dayanışma, komşuluk, yardımlaşma, denetim, kontrol, ortaklık, yakınlık, aidiyet gibi kavramları hatırlatır. Mahallenin metaforik açılımı en az fiziki ve toplumsal birim olan gerçek mahalle kadar işlevseldir. Bu sebeple mahalle ruhunun kentin temelinde yer alması gerekliliği ortadadır (Alver, 2012b: 221-236). Ancak günümüzde mahalleye dair bu ruhun veya metaforik açılımının işlevlerini yerine getiremediği görülmektedir. Elbette bireyciliğin ve ayrışmanın çarkına teslim edilen bir mahalleden bu işlevlerini yerine getirmesini beklemek neredeyse imkansızdır. Artık ne sokak ne de mahalle kolektif bir anlayışı devam ettirecek kadar işlevsel değildir. Hızlı kentleşmenin var ettiği heterojenlik, bireyselleşme ve ayrışma mahalleyi ruhsuz bir hale dönüştürmektedir. Yapılan görüşmelerde, site sakinlerinin mahalle olgusuna ilişkin görüşlerinin kentin büyümesine koşut bir biçimde değiştiği görülmektedir.

"Mahalle ocukluk yıllarımızın geçtiği arkadaşlığın komşuluğun en üst seviyede yaşandığı yaşam biçimidir. Mahalle ortamında büyüdük ve bizleri olgunlaştıran mahalle kültürüdür. Mahalle kültürünün birçok kazanımları olmuştur bizlerde. Mahalle kültürü zamanla artan göçlerle etkinliğini yitirmiş ve mahallelerdeki sosyal davranışlar ve yakınlalaşmalar yerini güvensiz ve yozlaşma kültürüne bırakmıştır" (K 20, E, 41).

Katılımcılara mahalle algısı ve mahalleli ile olan ilişkilerine dair sorular yöneltildiğinde, geleneksel manadaki mahalle algısının bireycilik ve ayrışma anlayışı çerçevesinde anlamını yitirdiği anlaşılmaktadır. Bu söylemin açığa çıkmasının temel sebebi ise mahalleye ilişkin sembollerin ortadan kalktığına dair inançtır. Ancak unutulmamalıdır ki mahalle fiziki olarak yerinde durmakta buna karşın, kurucu unsurlarından biri olan insan, mahallesine karşı "kapanma" seçeneğini benimsemektedir. Yani mahallenin işlevsizleşmesinde temel aktör, yine mahallelinin kendisi olmaktadır.

"Mahalle, insan beyninde zamanın ruhuna uygun olarak değişir. Eski tarz mahalle yaşamı olursa elbette komşuluk ilişkilerinin kurulması tercih edilir. Ama şu anki mahalle yaşantısı pozitif alrı oluşturmuyor " (K14, E, 33).

"Mahalle aslında birbirini tanıyan ve birbirinin yanında olan insan topluluğunun yaşadığı yerdir. Geleneksel değerlerin yaşatıldığı yerlerdir. Ancak ne yazık ki o da hali hazırda ikamet ettiğimiz bu gibi yerlerde yoktur" (K15, E, 44).

"Mahallenin ekonomik ve sosyal bir statüden ziyade ailede daha geniş bir komşuluk ağı örmesi gerekir. Ancak günümüzde zorunlu olarak insani ilişkilerin azaldığı ve resmileştiği ortamlara dönüşti. Aslında eski mahalledeki evlerin modern tarzda olmamaları yapılarıdaki sorunlar ve güvenlik sorunu bizi Gültepe Mahallesi'ne yöneltti" (K17, E, 39) gibi sözler, güvenli sitelerde oturanların büyük bir bölümünün mahalleye bakış açısının metaforik olduğu ve bu alandaki değişime vurgu yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mahalleli ile hiçbir sosyal bağının olmadığı söylemlerine yansımaktadır.

Güvenli site sakinlerinin komşuluk ilişkileri ve mahalle anlayışı genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların önemli bir bölümünün site sakinleriyle komşuluk ilişkilerinin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu sitelerde komşuluk, seçicilik, mesafelilik ve resmiyet ile koşut ilerlemektedir. Komşularıyla ilişkileri olan bireylerin ise daha çok yan tarafındaki veya alt-üst katlardakilerle bu ilişkileri sürdürdüğü görülmektedir. Kentteki nüfus yoğunluğu, güven ve yüz yüze ilişkilerin azalması bireylerin sınırlı ve tanımlı bir fiziksel mekân kurma isteğini arttırmakta, bu durum komşuluk ilişkilerine de sirayet etmektedir. Ayrıca mahalleli olmanın, mahalleye yüklenen anlamların hızla ortadan kalkması veya mahalleye karşı kayıtsızlık ise dikkate değer bir başka sonuçtur.

5.4. Eski-Yeni Mekân Kıyası ve İdeal Site Tanımı

Katılımcıların önceki konutlarının niteliği, güvenli bir siteye taşınma nedenleri hakkında belli bir fikir verebilmektedir. Buna göre katılımcıların 1/3'ü daha önce de güvenli sitede oturduğunu ifade etmektedir. Yani bir kısım katılımcılar için sitede yaşamak yeni deneyimlenen bir durum değildir. Güvenli sitelerde yaşayanların önemli bir bölümü ise mevcut siteye bir apartman dairesinden taşındıklarını belirtmekte; önceki yerden taşınma gerekçeleri ise birbirinden farklılık göstermektedir.

“Çocuklarının güvenliği açısından ve bahçe park spor sahası, havuz gibi olanaklar sebebiyle buraya taşındım” (K7, K, 29).

“Daha önce yaşadığımız site içerisindeki çocukların saygısızlıklarından ötürü ve çocuğuma kötü davrandıkları için o siteden ayrılarak bu siteye taşındık” (K9, K, 35)

Bu anlatılar dışında katılımcıların önemli bir kısmının üzerinde ortaklaştığı, önceki yerden taşınma gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir: İkamet ettiği eski yerleşim yerinde çocuk oyun alanının olmaması, kiracı iken üyelik usulü ile mevcut sitede ev sahibi olması, elit bir yaşam alanında yaşama isteği, güvenlik endişesi, ısı yalıtımının olmayışı, oturdukları konutun dar oluşu, iş yerine uzaklık, kentteki bir kuruma atanma yoluyla gelme gibi sebeplerdir.

Katılımcıların güvenli siteden beklentileri ve bu beklentilerin ne kadar gerçekleştiği hususları *ideal ev miti* ile ilgili ipuçları vermektedir. Buna göre katılımcılardan şuan oturdukları site ile önceki konutları arasında bir kıyasta bulunmaları istendiğinde büyük çoğunluğu, şuan oturdukları evin, ideallerindeki yerleşim alanı olduğunu ifade etmektedir.

“Bu site, daha önce yaşadığım apartman dairesi ile kıyaslayamayacağımız kadar güzel. Daha önce kentin merkezinde oturuyorduk, havası kötüydü. Çocukların oynayacağı bir alan yoktu. Bu site çocuklarının rahatlıkla oynayabileceği oyun alanlarına sahiptir” (K2, K, 38).

“Daha önce oturduğum ev bir site içinde olmasına rağmen çocuğuma zaman ayıracağım güzel oyun alanlarına sahip değildi. Havuzu, güvenliği ve parkı mevcut değildi. Bu yüzden şuan oturduğum site ailem için idealdir” (K6, K, 28).

Kentte rekreasyon alanlarının az oluşu ve iç içe geçmiş binalar yaşam konforunu olumsuz etkilediğinden dolayı fırsat bulan bireyler daha iyi şartlara sahip bu tip konutlara taşınmaktadır. Site sakinlerinin önemli bir kısmı güvenlik ve sosyal donatılar üzerinden ideal ev tanımı yaparken, oturdukları sitenin bu imkânların büyük bir bölümüne sahip olduğu düşüncesinden hareketle önceki konuta göre şuan oturduğu evin ideal bir yerleşim alanı olduğu görüşüne sahiptir.

“Bahçe, havuz, kafeterya sayesinde güzel bir yaşam alanı sunulmaktadır. Bu site bana göre içinde sürekli yaşanabilecek bir sitedir” (K24, E, 35)

“Bu site şehrin kalabalığından daha uzaktır. Yani çocuklu ev sayısı oldukça az, site daha sakin ve prestijlidir” (K5, K, 23).

“Sitede güvenlik var, sosyal tesis var (havuz, çocuk parkı, basket ve futbol sahası, kafeterya vb.) gürültü daha az, yeşillik fazla, havadar, hava kirliliği az” (K8, E, 42).

“Bu sitede yaşadığım ev eski evime göre çok konforlu, daha güvenli ve benim ihtiyaçlarıma cevap verebilecek niteliklere sahip” (K22, E, 34).

“Bu site bana güven veriyor. Güvenlik, sosyal saygınlık, elit yaşam ve konfor. Önceki yere göre bu sitenin benim algı dünyamdaki karşılığı bu” (K18, E, 30) şeklindeki ifadeler, neredeyse tüm katılımcıların üzerinde ortaklaştığı noktalardır. Daha önce bir güvenli sitede oturduğu halde şu anki siteye taşınan katılımcıların bir kısmı ise her iki site arasında bariz bir farklılığın olmadığını ifade etmişlerdir.

Bu açıklamalar doğrultusunda, her iki sitede oturan katılımcıların büyük çoğunluğu oturdukları sitenin önceki yerleşim yerinden her yönüyle daha geniş imkânlarla sahip olduğunu beyan etmişlerdir. Buna göre, katılımcıların önemli bir kısmı güvenlik donanımları (aydınlatma, kamera ve personel gibi),

sosyal donatılar (havuz, kafeterya ve spor alanları gibi) ve prestijli bir konut alanı olmasından dolayı mevcut sitelerinin ideal bir yaşam alanı olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşler çerçevesinde güvenli site, yeni orta ve üst sınıfın başta “güvenlik” ihtiyacı olmak üzere “prestijli” veya “elit bir yaşam” taleplerini önemli ölçüde karşılayan ideal konutlar olarak değerlendirilmektedir.

6. SONUÇ

Türkiye’de güvenli sitelerin başta büyükşehirler olmak üzere ülke genelinde giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Bu siteler, kent dokusunun kazanacağı yeni biçimler üzerinde etkili olmaya başlamakta ve kentsel yaşamda önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Batman kentleşme süreci de güvenli site etrafında inşa edilen konutlara dayanmaktadır. Bu sebeple Batman, güvenli site etrafında var olan bir kentten; yine çevresinde sayısı hızla artan güvenli sitelere doğru büyüyen bir kent görünümünü vermektedir. Batman’ın farklı mahallelerinde sayısı hızla artan ve kentsel dokuyu değiştiren bu tip konutlar, yeni bir kentsel büyüme formu olarak belirmektedir. Güvenli siteler birçok yönden *yaltımluğun sağladığı istikrar* ile *ideal yaşam alanları* olarak görülmektedir. Batman’da, bir yanda çarpık kentleşme örneği olarak gecekondular mahalleleri, diğer yandan güvenli site tipi yerleşim alanlarının hızla arttığı bir kent fotoğrafıyla karşılaşılmaktadır

Yıllar içinde aldığı yoğun göç nedeniyle çarpık kentleşme deneyimi yaşayan Batman’da, son yıllarda konut üretim sürecinde “güvenlik” ve “ayrıcılık yaşam” sloganları etkisini göstermektedir. Kentin kuzeyinde Gültepe ve Tılmerç Mahallelerinde güvenli site sayısı hızla artmaktadır. Bahse konu mahallelerin konut stoku açısından yeni cazibe merkezi haline dönüştüğü görülmektedir. Site sakinlerinin bu konutları tercihlerinde, “güvenlik” ve “tüketim kültürü” belirleyici olmaktadır. Kentsel mekân hızla özelleşmekte, mahalleler içinde *refah adacıkları* yaygınlaşmaktadır. Mekân, artık bir sınıfı toplumun geri kalanından ayırarak, ekonomik ve sosyal güç göstergesi olarak tüketim toplumunun bir aracı haline dönüşmektedir.

Batman’daki araştırma sonuçları ile bu alandaki öncü çalışmalar kıyaslandığında, Batman’da güvenli site sakinleri olma sebepleri arasında önceden tanışıklığın önemli bir etken olduğu, sınırlı ve tanımlı (büyük ölçüde aynı kat ve bloktaki bireylerle) bir mekân üzerinde komşuluk ilişkilerinin devam ettirildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Üyelik usulü ile konut edinilmesi ve bu süreçte yakın akraba ya da iş arkadaşlarla sürdürülen kolektif anlayış, bu sitelerdeki komşuluk ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun gündelik hayatta mahalleli ile sosyal bağlarının olmadığı söylenebilir.

Her iki sitede yapılan görüşmelerde bu türden mekânların tercih edilmesinde, güvenlik kaygılarının yanında bireylerin kendilerini özel hissetme arzusu, ekonomik ve sosyal göstergeler açısından *benzerleriyle bir arada yaşama isteği* ve sosyal donatılar belirleyici olmaktadır. Yani kentin heterojenliği, zengin-fakir kutuplaşmasının artışıyla birlikte ortaya çıkan kaotik yaşamdan korunma çabası beraberinde yeni orta ve üst sınıfların dışarıdakilerle arasındaki farkı açıkça ortaya çıkaran *steril* alanlara yönelimini arttırmaktadır. Sonuç olarak çalışmada ele alınan belli konularda, Türkiye’de daha önce yapılan ve yukarıda değinilen çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Batman’da bu tip konut alanlarında komşuluk açısından daha sınırlı ilişkilerin hâkim olduğu ancak bu durumun tüm kent için genellenemeyeceği görülmektedir. Batman’da kentsel mekândaki yeni düzen, toplumsal sınıflar arasındaki fiziksel sınırlarla birlikte toplumsal sınırları da keskinleştirmektedir. Kentteki güvenli siteler, toplumsal ve mekânsal ilişkiler açısından birer eşitsizlik ve ayrışma göstergesi haline dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

AKTAY, A. (2018). “Mekân Üretim Endüstrisinin Güvenliği Pazarlayan Rant Stratejileri” Akademik İncelemeler Dergisi, 13 (1): 125-136.

- ALTUN T, Didem A. (2012). “İzmir’de Yeni Bir Konut Üretim Süreci Olarak Kapalı Konut Siteleri” *İdealkent Dergisi*, 6:40-61
- ALKAN, L. (2014). “Ankara’da Değişen Konut Örüntüsünün Yeni Yüzü: Rezidanslar”, 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu, Ankara, 1-13.
- ALVER, K. (2010). *Siteril Hayatlar*, 2.basım, Hece Yayınları, Ankara.
- ALVER, K. (2012a). “Komşuluk”, (Ed.), ALVER, K., *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara.
- ALVER, K. (2012b). “Mahalle”, (Ed.), ALVER, K., *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara.
- AYATA, S. (2005). “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı, Deniz Kandiyoti”, (Haz.). SAKTANBER, A., *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, S. (2012). “İstanbul’da Orta Sınıf ve Kapalı Siteler”, *İdealkent Dergisi*, 6: 96-123.
- BAğLI M. (2012). “Modern Ontolojik Güven Bağlamında İnsan ve Mekân / Ev (Hane)”, (Ed.) CAN, A., *Teori ile Pratik Arasında Mekân, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları*, İstanbul.
- BAL, E., ve ALTUN T. Didem A. (2009). “Yatırımcı Firmaların Nitelikleri Bağlamında İstanbul ve İzmir’deki Kapalı Konut Siteleri”, *DEÜ Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 11(32):1-9.
- BALİ, R.N. (2007). *Modern Sitelerde Yaşam: ılgın Kalabalıktan Uzak Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Z. (2003). *City of Fears, City of Hopes*, University of London Press, London.
- BERKÖZ, L. (2012) “Güvenlikli Yerleşimler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim, *İdealkent Dergisi*”,(6): 172-189.
- BİLGİN, İ. (2002). “Bir Ağaç Gibi Issız ve Yalnız ve Bir Orman Gibi Mükerrer... Modern Toplumlarda Bahçeli Ev”, *Arredamento Mimarlık*, 100(45): 90-93
- BLAKELY, J. E., ve SNYDER G. M. (1997). *Fortress America: Gating Communities in the United States*. D.C.: Brookings Institution Press and Lincoln Institute of Land Policy, Washington,
- DANIŞ, D. (2001). “İstanbul’da Uydu Yerleşmelerin Yaygınlaşması: Bahçeşehir Örneği”, (Haz.), GÜMÜŐÖĞLU, F., 21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- DANIŞ, D., ve PEROUSE, J. F. (2005). “Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, *Toplum ve Bilim*. 22 (3): 92-103.
- FUKUYAMA, F. (2005). *Güven*, (Çev.), BUğDAYCI, A., 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- GENİŞ, Ş. (2009). “Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, *Toplum ve Bilim*, (116): 121-156.
- GIDDENS, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev.) KUŐDİL, E., Ayrıntı, İstanbul.
- HARVEY, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, (Çev.) MORALI M., Metis Yayınları, İstanbul.
- İÇLİ, G. (2013). “Kentsel Yapılı Çevrenin Üretimi ve Yeni Mekânsal Dinamikler - Kentsel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1): 247-257.

- KELEŐ, R. (2014). 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu, Cem Yayınevi, İstanbul.
- KURTULUŐ, H. (2003). “Mekânda BillurlaŐan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekânsal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, *Doğu-Bati*, 23.
- KURTULUŐ, H. (2005a). “Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir”, (Haz.), KURTULUŐ, H. İstanbul’da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KURTULUŐ, H. (2005b), “İstanbul’da Kapalı YerleŐmeler: Beykoz Konakları Örneği”, (Haz.), KURTULUŐ, H., İstanbul’da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KÜMBETOĞLU, B. (2012). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, 3.baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, H. (2010). Gündelik Hayatın EleŐtirisi 1, (ev.) ERĐÜDEN I., Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, H. (2016). Mekânın Üretimi, (ev.) ERĐÜDEN I., Sel Yayıncılık, İstanbul.
- MUTDOĞAN, S. (2014). “Türkiye’de çok Katlı Konut OluŐum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, 1-27.
- ÖNCÜ, A. (1997). “İdeal Ev Mitolojisi Sınırları AŐarak İstanbul’a UlaŐtı” , *Birikim*, (123):26-34
- ÖZGÜR, E. F. (2006). “Sosyal ve Mekânsal Ayrışma erevesinde Yeni KonutlaŐma EĞilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği”, *Planlama Dergisi*, 79-95.
- POLAT, Y. ve KARTAL M. (2018). “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de ModernleŐme Bağlamında DıŐa Kapalı Konut Üretimi” Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (4): 63-76
- ROBERTSON, R., (1999). KüreselleŐme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür (ev.) YOLSAL Ü.H., Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN, K. (2019), “Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul’daki Kapalı Yerleşimler Üzerinden Bir Değerlendirme”, *İdealkent dergisi*, 27 (10): 733-768.
- ŐAN, M. K. ve AKYİĞİT H. (2014). “Şehir, Kimlik ve Mekansal Ayrışma”, (Ed.) TAŐÇI, H. ve NEBATİ N., Şehir Üzerine Düşünceler-1, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul.
- ŞENGÜL, H. T. 2002, “Tüketim Toplumu, Tüketim Kültürü ve Tüketim Merkezleri”, *Ege Mimarlık*, 40-41.
- ŐİPAHİ, E. B. (2012). “Yeni” Liberalizmin “Yeni” Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği”, *İdealkent Dergisi*, 7: 110-135.
- STAVRIDES, S., (2010), Kentsel Heterotopya, (ev.) KARATAY A., Sel Yayıncılık, İstanbul.
- TAŐ, L. (2016). Güvenlikli Sitelerde İnşa Edilen Sosyo-Mekânsal İlişkiler ve Sosyo-Mekânsal Ayrışma, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TÖRE Ö. & SOM K. (2009). “Sosyo-Mekânsal AyrıŐmada Korunaklı Konut YerleŐmeleri”, *Megaron Dergisi*, 4(3):121-130.
- UYSAL, A. F., ve AKYİĞİT H. (2012). “Tüketim Topluluklarında Kentsel Dönüşüm Projelerinin ve evre- Toplum AnlayıŐının Sosyolojik Analizi”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(4):545- 565.

